

kuin SVUL:n "oikeistonkin" oli vaikea sulattaa Kekkosta henkilönä, mikä osaltaan selittää myös hänen liit-tojen tasa-arvoon tähtäävän sovinto-esityksensä kohtalon.

Hentilän tutkimus on urheiluhistoriamme perusteoksia. Se luotaa monipuolisesti TUL:n järjestöllistä ja sosiaalista pohjaa, urheilutoimintaa ja aatteellista työtä. Nykyisen tutkimustilanteen vallitessa sen arvo on myös toisaalla, siinä mitä edellä olen yrittänyt tiivistää, nimittäin sotien jälkeisen työväenliikkeen historian läpivalaisussa. Asiallisesti mutta samalla elävästi kirjoitettu teos kätkee sisäänsä paljon sellaista tietoa uudem-masta poliittisesta historiasta, jota tulevat tutkijat eivät voi sivuuttaa.

Ari Uino

Työväen historiaa ja perinnettä

Väki voimakas I — työväenhistoriaa ja perinnettä. Toim. Jouko Jaakkola ja Olli Vehviläinen. Työväen histo-rian ja perinteen tutkimuksen seura. Tampere 1985. Siv. 159.

Tamperetta kotipaikkanaan pitävä valtakunnallinen Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura on en-simmäiseen julkaisuun kerännyt seu-ran kahden kesäseminaarin alustukset artikkeleiksi. Osa näistä artikkeleista onkin tavallaan vielä puhuttua sanaa, joka on vain kirjattu. Kirjanen antaa mielenkiintoisen mahdollisuuden tu-tustua tämän päivän työväen histo-rian virtauksiin ja tutkimusongel-miin. Erityisen voimakkaasti on esillä tuore tamperelainen tutkimus. Eh-jäksi kokonaisuudeksi ei kirjasta voi väittää, mutta sekalainen sisältö ker-too myös työväen historian ja perin-teen tutkimuksen monipuolisuudesta ja -muotoisuudesta.

Erityisen nautittavia olivat mieles-täni teoreetikkojen Marx, Engels ja Bernstein henkilöihin ja ajatteluun pureutuvat Jukka Paastelan, Pekka Suvannon ja Markku Hyrkkäsen arti-kkelit. Heidän tutkimusongelmien käsittely on niin vankkaa, että laa-

jempiinkin aiheita käsitteleviin tie-teellisiin teksteihin tutustuisi mielel-lään. Paastelan väitöskirja ja Suvan-non Marx-teos ovatkin jo saatavissa.

Tamperelaisten vankkaa panosta kirjasssa täydentävät Jouko Jaakkola ja Heikki Näreikön artikkelit, jotka pureutuvat työväen arkipäivään ja elinoloihin Tampereella teollistu-misen alkuvaiheessa. Arkipäivän histo-ria on tunkeutumassa paitsi nais-historian myös työväen historian kautta suomalaisen tutkimuksen merkittäväksi osaksi. Ari Järvelä puo-lestaan kuvaa suurlakkoa edeltäneen kauden melko huvittelupainotteista työväen yhteistoimintaa Tampereella. Työväen järjestöt olivatkin hyvin pit-kään sosialistisen herätyksen jälkeenkin vahvasti vapaa-ajanvietto- ja hu-viorganisaatioita.

Marja Järvelä edustaa lähihistorian tutkimusta ja dokumentointityötä. Hänen artikkelinsa kaivaa ihmisen muutoksen takaa esille. Todennäköi-sesti nykyiset pehmein tutkimusme-netelmin laaditut elämäntapatutkimukset tulevat olemaan arjenhisto-rioiitsijoiden aarreaittoja samalla ta-voin kuin G. R. Snellmanin laatimat selvitykset eri tuotannon aloista vuo-sisadan alusta ovat jo nyt. J. P. Roo-sin painottuminen keskiluokkaan ei ole onneksi "vieroittanut" kaikkia elämäntapatutkijoita "rahvaasta".

Pauli Kettunen, Pertti Haapala ja Jorma Kalela tarkastelevat työväen historian tutkimusperinteitä meillä ja muualla. Heidän näkökulmansa eivät enää ole kaikkein tuoreimpia, mutta ei tutkimusten suuntautuminenkaan ole muuttunut heidän toivomakseen. Ammattimaiset järjestöhistorian kir-joitajat ovat tärkein ryhmä, joka tällä herkellä tutkii työväenliikettä ja saa työväenliikkeen tutkimusresurssit. Haapala totea, ettei uskoi C. Wright Millsin kirjan Sosiologinen mielikuvitus kuuluneen jo pitkään yliopistojen kurssivaatimuksiin, Ket-tunen arvostelee järjestöhistorioitsi-joiden tehtävää vain menneisyysnä-köalojen luoja ja kiivaimpana esiintyy Kalela esittäen järjestötutki-mukselle selvät raamit. Kalela sanoo: "Työväenliikkeen sisäisen historian-kirjoituksen muotona on oltava am-mattitutkijoiden ja perusjärjestöjen tutkivien kerhojen vuoropuhelu, jos-

sa kumpikaan osapuoli ei alista toi-siaan."

Heikkouksien osoittaminen ja oh-jeiden antaminen ovat keinoja viedä keskustelua ja tutkimusta eteenpäin. Kiintoisaa on ollut huomata teorioi-hin ihastuneiden historian tutkijoiden katsoneen opintokerhot ja historian itsekirjoittamisen työläisille sopiviksi, vaikka oma tutkimus toisinaan irtoaa arjesta ja kansankielestä. Vankkoja tutkimuspoliittisia puheenvuoroja esitettäessä tulisi mielellään olla esi-merkkeinä onnistuneita projekteja ei-kä vain "epäonnistuneita" hankkei-ta. Vaihtoehtoisesta tutkimusotteesta odotetaankin nyt Suomessa näyttöjä. Muualla maailmassa tulokset ovatkin olleet hyviä ja mielenkiintoisia.

Tapio Bergholm

Sukukartano ja sen alustalaiset

Olle Sirén: Malmgård. Grevliga ätten Creutz' stamgods. Folklivsstudier XVII. Helsingfors 1985. Siv. 207.

Kukaan ei pääse riitintään, sano-taa Hämeessä, eikä siis Olle Sirén voi tyytyä kirjoittamaan paikallishistoriaa muuta kuin tieteellisen tutkimuksen vaatimuksia noudattaen. Pernajan Malminkartanon (Malmgårdin) lin-nan satavuotisjuhlaan oli tarkoitus laatia jonkinlainen juhlahvihko, mutta se paisui Sirénin käsissä parisataasi-vuiseksi tutkimukseksi Creutzien su-kutilan vaiheista. Pelkän korukirjan julkaisemista vastaan olisi puhunut myös se että jo 1898 on ilmestynyt J. Hedengrenin kronikka Malmgård-s egendom i Pernå socken.

Resensiota kirjasta ei voi otsikoi-da pelkästään "Sukukartano", sillä kokonaisuuden osana alustalaiset — ei vain heidän veronsa ja suhteensa isäntään, vaan myös heidän tiluksensa, asuntonsa ja työkalunsa — ovat saaneet huomiota osakseen kartanon talouden rinnalla. Sen sijaan entis-ajan kartanonhistoriikkien pääkoh-teesta, omistajien elämänvaiheista on kerrottu miltei vain kuvateksteissä ja 'laatikoissa'. Monesta kreivistä ja

kreivittärestä piiritty kuitenkin persoonallinen kuva. Kirjaston vaiheita selvitettyä ilmenee muun muassa, mitä kirjoja runoilija G.Ph. Creutzilla oli nuoruudessaan luettavanaan, ja tietenkin mainitaan C.M. Creutzin suomenkielillä pseudonyymillä Maunu Malmanen julkaisema, Kustaa III vastaan kapinoiville upseereille suopea tutkielma *Anjalaförbundet*. Saman Creutzin liberaali suhtautuminen kielikysymykseen näkyy linnan eteishalliin kaiverretuista sanoista "Välkommen. Tervetuloa", mutta Sirén kertoo myös, miten ideologisten virtausten mukana asennoituminen jyrkentyi 1910-luvulla siinä määrin, että harkittiin jopa suomenkielisten alustalaisten irtisanomista.

Malminkartanon vanhempi arkisto ei ole niin runsasantinen kuin Sarvilahden, jonka historian Sirén on aiemmin kirjoittanut (arviointini *Historiallinen Aikakauskirja* 1980/3). Säterinmuodostuksen alkuvaiheet jäävät pakosta hämärään, ja muistakin syistä kirjassa on pääpaino uusimmassa ajassa.

Malminkartano edustaa mainiosti, oikein kouluesimerkkinä, erästä suomalaisen kartanonmuodostuksen tyyppiä, poikkeuksena vain jättiläismäiset mittasuhteet. Se syntyi osto-rolleille — pieneltä osalta ilmeisesti jo ennen rälskiskiostoa tilapäiselle läänitykselle —, rakennettiin Kuuskosken kylästä erilleen nummelle, mistä se sai nimensä, peruutettiin isossa reduktiossa, mutta jätettiin Creutzien haltuun säteriratsutilana ja sai augmentteikseen enimmät lahjoitustilat, jotka säterinomistaja sitten 1700-luvulla rusthollarien nauttimien etuoikeuksien nojalla osti perinnöksi ja näin alisti uudelleen lampupuotitilukseen ja joista osan hän otti vähitellen yhdysviljelyyn säterin kanssa. Kun Malminkartanosta oli varustettava kolme ratsumiestä ja samoillemistajille miltei kautta historian kuuluneesta Tetomin säteriratsutilasta neljäs, oli augmenttien luku peräti 20.

Lahjoitusmaatalonpojat, jotka olivat menettäneet sukuoikeutensa, tekivät 1600-luvulla 3 päivätyötä viikossa talvella ja 6 kesällä. Mihin niin paljon työvoimaa 30 peltohehtaarin

laajuisessa kartanossa tarvittiin, on kysymys, johon Sirén etsii vastausta kuten yleensäkin esille tuleviin ongelmiin, ja hän ratkaisee sen tavalla, joka antaa uuden kuvan maatalouden stagnaatioaikana pidetystä suurvaltakaudesta. Niitä käytettiin, hän sanoo, uudisraivaukseen, mihin viittaavat vuoden 1695 kartassa esiintyvät nimet Nyäckern (kahdesti) ja Nylandet. Agraarihistorian keskeisiä ongelmia onkin se, miten säterit vaatimattomasta alusta kasvoivat nykyaikaiset mitat täyttäväksi suurviljelmiksi.¹ Sirén on lähteistään löytänyt tietoja lukuisten eri ajankohtien peltoaloista, mutta ne ovat keskenään ristiriitaisia, useamminkin kuin mitä hän tiedostaa. Noin vuonna 1860 sanotaan (s. 36) kylvetyn 50 tynnyriä syysviljaa ja 50 tynnyriä kevätiljaa, jälkimmäinen etupäässä kauraa päävainioiden ulkopuolella sijaitseviin ns. kauramaihin, mikä merkitsee kaikkiaan n. 75 ha peltoalaa. Toisessa paikassa (s. 34) ilmoitetaan kuitenkin omassa viljelyssä olleen 1855 75 hehtaaria ilman "kauramaita". Torppien erottamisen jälkeen oli muka peltoa 188 (s. 85) tai toisen tiedon mukaan (s. 91) 213 hehtaaria. Nämä luvut ovat suhdattoman alaiset verrattuna vuoden 1927 435 hehtaariin (s. 96) tai pariin myöhempään tietoon (s. 89, 91). Erotus johtuu epäilemättä siitä, että edelliset numerot on otettu maarekisteristä, jossa aieman mittauksen peltoalat kulkevat muuttumattomina seuraavaan mitaukseen saakka, mihin tekijä liiankin varovasti viittaa.

Kartanoa viljeltiin 1700-luvun puolimaista 1920:n tienoilta ensi sijassa lampuotien ja torpparien voimin, joskin muonamiesasutuksen syntyi tänä aikana. Alustalaisten rastusten painopiste siirtyi päivätyöhön. Viimeisinä vuokrauksen aikoina niitä vaadittiin yleensä 4 viikossa niin tiloilta kuin torpiltakin ja lisäksi rajatomaasti ylipäiviä, joista maksettiin palkkaa, mutta alle käypien taksojen. Kokonaisrasituksen Sirén laskee jo Sarvilahden historiassa kehittämälään menetelmällä "päivätyöekvivalentteina" ja toteaa sen 1800-luvun kuluessa kohonneen. Mutta perusteellisenä tutkijana hän ei pysähdy tähän tulokseen, vaan ryhtyy selvittä-

mään vuokraajain maksukykyä, jonka mitaksi hän katsoo heidän kulloinkin viljelemäänsä peltoalaa. Näin hän päätyy siihen, että kasvun vauhti kummassakin sarjassa oli sama. Täydelliseen tarkkuuteen ei tällaisessa laskelmassa voitane päästä: Sirén panee merkille, että päivätyön pituuden hienoinen lyheneminen jää siinä huomioon ottamatta, samoin pellon parantunut tuottavuus, muttei mainitse toiseen suuntaan vaikuttavaa, samanaikaista niittyalan supistumista. Kiintoisa on myös Malminkartanon lampuotien ja naapurikylän Riken itsenäisten tilojen välillä tehty vertailu, joka osoittaa, että 1800-luvun alkupuolella edellisillä oli vähintään yhtä paljon peltoa kuin jälkimmäisillä ja että he asuivat väljemmin. Samoin ei kuitenkaan enää ollut laita vuosisadan jälkipuolella. Metsätulot olivat vaurastuttaneet maataomistavia talonpoikia, ja näin on kertynyt jälleen konkreettinen todistus sen oletuksen puolesta, että metsien arvonnousu oli yhtenä syynä maanvuokraajien tyytymättömyyden syntyyn.

Taksvärkkien päätyminen pakotti Malminkartanossa — kuten muillakin suurtiloilla — lisäämään palkkaväkeä ja hevosia. Edellisiä oli enimmillään kuusikymmentä ja jälkimmäisiä lähes neljäkymmentä. Vaikka Malminkartano ei menettänyt paljonkaan peltoa siirtoväen asutukseen, tapahtui toisen maailmansodan jälkeen olennainen työvoiman väheneminen. Koneellistamiseen ryhdyttiin niin varhain, että ensimmäinen traktori puuskutti pellolla ainakin jo 1920 ja ensimmäinen leikkuupuuri hankittiin 1951.

Creutz-suku on omistanut Malminkartanon ostorälssin hankkimisesta vuodesta 1625 alkaen ja ollut jo sitä ennen läänityksen haltijana. Kun siitä ei muodostettu fideikomissia ja kun perheet olivat suuria — esimerkiksi C.M. Creutzilla oli kolmetoista lasta —, on tarvittu testamenttimääräyksiä ja voimakasta sukusolidarisuutta, jotta tila on voinut periytyä jakamattomana neljän vuosisadan ajan, onpa määrätietoisesti pyritty estämään sen siirtyminen "muulle kuin Creutz-nimeä kantavalle" siis tyttären välityksellään. Pakkoluovutuksia on väistetty niin pitkälle kuin

mahdollista.

Malminkartano on kuuluisa linnastaan, jota eräässä kulttuurihistoriallisessa asiantuntijalausunnossa on keuhuttu Suomen komeimmaksi kartanorakennukseksi. Se valmistui 1885 entisen puutalon tilalle, jonka alakerros oli peräisin 1600-luvulta. Arkkitehtina oli F.A. Sjöström ja tyyli on Suomen maaseudulla melko harvinaista uusrenessanssia, jonka arvoitus aleni pian siinä määrin, että rakentajan oma tyttärentytär puhui "maun rappiokaudesta". Myöhemmin on ymmärtämys sitä kohtaan kasvanut. Linna maksoi 300 000 markkaa, ja kun Sirén ei kerro, mistä rahat tulivat, pahansuopa lukija voi luulla että ne kiskottiin lampuodeilta ja torppareilta. Näin ei ollut: kreivi C.M. Creutz oli ostanut halvalla konkurssipesästä Leineperin ruukin laajoine maaomaisuuksineen ja myynyt ne pian 370 000 voitolla.¹ Linnaa ruvettiin suunnittelemaan heti myynnin jälkeen.

Linnan kiinteästä ja irtaimesta sisustuksesta kertovat teoksessa kauniin värivalokuvat.

Eino Jutikkala

¹ Eino Jutikkala, Hur och när uppkom storbruket i Finland, Finska Vetenskaps-Societeten Årsbok 1981.

² E. Laine, Suomen vuoritoimi 1809—1884 II, (1948), s. 394.

Ulkomaisia uutuuksia

Pietari Suuri-kultti

Nicholas V. Riasanovsky: The Image of Peter the Great in Russian. History and Thought. Oxford University Press 1985. Siv. 331. ISBN 0-19-503456-2.

Voitaneen yhtyä Marc Raeffin arvioon, jonka mukaan Pietari Suura koskevassa historiankirjoituksessa kuvastuvat lähes täydellisesti Venäjän intelligentsijan näkemykset maansa menneisyydestä ja tulevaisuudesta, sen suhteesta länteen ja sen yhteiskunnallisten ja poliittisten ongelmien luonteesta. — Riasanovskyn aihe on hyvin mielenkiintoinen ja tärkeä.

Kirjoittaja erottaa tähänastisessa kehityksessä neljä kautta. Ensimmäinen ulottuu vuodesta 1700 vuoteen 1826. Valistushenkisenä Pietarin hahmo edustaa sille aikakauden sankaria tyypillisimmillään. Kielteisiä arvioita on tältä kaudelta vaikea löytää, mutta muutoksia tapahtuu Pietarin ja Katariina II:n suhteellisessa arvoituksessa. Vuosien 1826—1860 välillä idealistisen filosofian ja romantiikan kaudella ensimmäisen keisarin kuva hajoaa kolmeen osaan: virallisen taho hyväksyy Pietarin saavutukset, mutta hylkää ajatuksen länsimaistamisen jatkamisesta. Slavofiilit ja zapadnikit taas, joille molemmille on yhteistä idealistinen peruskatosomus, tulevat antaneeksi Pietarille suorastaan jumalallisen merkityksen. Zapadnikit katsovat Pietarin työn olevan kesken, slavofiilit taas haluavat juuria pois hänen tuomansa läntisen vaikutuksen.

Vuosien 1860—1917 välistä aikaa Riasanovsky nimittää realismin ja oppineisuuden ajaksi; tällä kaudella metafysiikka koki arvonalennuksen, ja uusi "tieteellinen historia" toi esille uusia puolia Pietarista. Pietarin aikakauden luonne selvitettiin paljon

entistä perusteellisemmin, ja aikakauden keskeisinä asioina saatettiin nähdä muutakin kuin Pietarin hahmo.

Vallankumouksen jälkeen pinnalle päässyt M.N. Pokrovskin koulukunta suorastaan herjasi Pietaria henkilönä ja vähätteli hänen merkitystään. 1930-luvulta lähtien vallinnutta näkemystä Riasanovsky sen sijaan nimittää kaksinaapaiseksi: Pietarin kauden katsotaan toisaalta merkinneen edistystä, toisaalta riiston voimistumista. Riasanovskyn mielestä kaksinaapainen kuva on aidosti symmetrinen, ja sen rakenne on säilynyt olennaisesti entisellään, vaikka erilaisia painotuksia onkin esiintynyt: mm. Stalinin loppukauden ksenofobinen itseihailu ja länsimaisuuden kammo.

Historiankirjoituksen ohella Riasanovsky on tarkastellut mm. kaunokirjallisuutta. Työ on kauttaaltaan huolellista, kuten odottaa sopii. Kirjan anti ei puile niinkään yleisissä johtopäätöksissä aikakausien luonteesta, jotka eivät ole erityisen yllättäviä, vaan ennen kaikkea huomioissa ja analyyseissä yksittäisten kirjoittajien tavasta mieltää Venäjän historiaa ja sijoittaa siihen Pietari Suuri (tai Pietari I).

Timo Vihavainen

Afrikan historian käyttöä ja väärinkäyttöä

Bill Freund: The Making of Contemporary Africa. The Development of African Society since 1800. Macmillan, Lontoo 1984. Siv. 357. ISBN 0-333-29499-8; Hosea Jaffe: A History of Africa. Zed Books, Lontoo 1985. Siv 172. ISBN 0-86232-275-8.

On tunnetusti vaikeaa kirjoittaa hyvää kokonaisen maanosan kattava historian yleisesitys, etenkin oppikirja. Vaikeudet korostuvat kun kysymyksessä on Afrikan historia: laaja, sisäi-